

Asia: VN/37863/2025

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista annetun lain, sairausvakuutuslain sekä eräiden muiden lakien muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

YLEISET HUOMIOT ESITYKSESTÄ

Suhtaudumme erittäin kriittisesti esitykseen nuorten kuntoutusrahan lakkauttamisesta. Vaikka lakkauttaminen koskettaakin aiemmin tehtyjen uudistusten vuoksi enää melko pientä joukkoa nuoria, on päätöksenteossa pyrittävä ehkäisemään ihan jokaisen nuoren syrjäytymistä. Nuorista kuntoutusrahan saajista valtaosalla on mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriö ja se on monelle nuorelle keskeinen etuus opintoihin palaamisen, työkyvyn vahvistamisen ja syrjäytymisen ehkäisyn näkökulmasta. Esityksen ei arvioida tuovan edes säästöjä, sillä se sysää nämä nuoret tois- ja viimesijaisille etuuksille. Se on myös osin ristiriidassa hallituksen toimeentulotuen saajien puolittamiseen liittyvän tavoitteen kanssa.

Esityksen tavoitteet hallinnollisen selkeyden ja etuusjärjestelmän ennakoitavuuden osalta ovat sinänsä kannatettavia. Esityksen arvioidaan kuitenkin vaikeuttavan tai pitkittävän joidenkin nuorten polkua opintoihin ja työelämään. Valmistelussa on kriittistä varmistaa, että väliinpuotoajiksi havaituille nuorten kohderyhmille löydetään keino turvata myös heidän kuntoutuminen, tutkinnon suorittaminen ja työelämään kiinnittymisen edellytykset. Tämä voidaan tehdä esimerkiksi luomalla vastaaville väliinpuotoajille poikkeus ammatillisen kuntoutuksen myöntöperusteisiin, mikäli erillisestä etuusmuodosta halutaan luopua.

Kuntoutuksen aikainen toimeentulo on merkittävässä roolissa kuntoutuksen onnistumisessa, sillä kuntoutujien taloudellinen tilanne on kytköksissä elämän- ja arjenhallinnan tunteeseen, joka taas on kuntoutumista edistävä tekijä. Kuntoutusrahan onkin ajateltu kannustavan, motivoivan ja sitouttavan kuntoutujaa kuntoutumiseen. Esityksen mukaan nuorten työpajatoimintaan

osallistuminen ei jatkossa oikeuttaisi kuntoutusrahaan ja esimerkiksi korkeakouluopintoihin tähtäävien polkuopintojen kaltaisiin maksullisiin opintoihin saisi kuntoutusrahaa vain poikkeustapauksissa. Siksi jatkossa vastaaviin toimintoihin hakeutumisen kannusteet voivat heiketä.

Tärkeimmät huomiot:

1. Esityksessä väliinputoajiksi tunnistetuille nuorten kohderyhmille tulee löytyä keino turvata myös heidän kuntoutumisensa. Ainuttakaan nuorta ei tule syrjäyttää toimeentulotuelle tai työkyvyttömyyseläkkeelle, jos heillä on tarve ja halua kuntoutua.
2. Toivomme erillistä nuorivaikutusten arviointia, jossa arvioidaan esityksen vaikutukset nuorten syrjäytymiseen, palveluihin kiinnittymiseen, nuorisotakuun toteutumiseen ja hakuvelvollisten nuorten opintopolkuihin sekä keskeyttämisriskiin. Tässä tulee huomioida myös opiskelu- ja kuntoutussuunnitelmien teon lopettamisen vaikutukset sekä samanaikaisesti valmistelussa olevat muut uudistukset.
3. Esityksen voimaantulon osalta on varmistettava riittävät siirtymäjaksot niille nuorille, joiden kuntoutumisjakso voisi keskeytyä uudistuksen myötä.

YHTEISVAIKUTUKSET MUUN LAINSÄÄDÄNNÖN KANSSA

Useiden nuoriin kohdistuvien sosiaaliturvauudistusten yhteisvaikutusten on arvioitu lisäävän nuorten köyhyyttä ja toimeentulotuen tarvetta. Mikäli nuori ei ole oikeutettu yleistukeen eikä jatkossa täytä myöskään kuntoutusrahan myöntämisedellytyksiä, voi syntyä aukko etuuksissa, jolloin nuori jää ensisijaisten etuuksien ulkopuolelle. Lakiluonnoksen jatkovalmistelussa tuleekin arvioida tarkemmin mahdollisia väliinputoajia ja varmistaa, ettei nuori ohjaudu viimesijaiselle toimeentulotuelle ensisijaisten etuuksien sijasta.

Nuorisoala ry korostaa, että esitystä tulee arvioida osana laajempaa sosiaaliturvan ja palvelujärjestelmän kokonaisuutta. Samanaikaisesti on vireillä myös sosiaalihuollon palvelu-uudistus, työ- ja toimintakykyä tukevien sosiaalipalvelujen kehittäminen sekä työvoimapalveluiden kehittämistä koskeva arviointi. Ilman riittävää nuorivaikutusten arviointia on olemassa merkittävä riski, että kuntoutusetuuksien muutokset lisäävät nuorten toimeentulotuen tarvetta ja katkaisevat kuntoutus- ja koulutuspolkuja. Nuorten osalta kuntoutuksen ja koulutuksen rajapinta edellyttää erityistä joustavuutta ja tiivistä yhteistyötä eri toimijoiden välillä. Lainsäädännön tulisi tukea tätä kokonaisuutta, ei kaventaa sitä.

Nuorivaikutusten arvioinnissa tulee erityisesti tarkastella toimeentulon jatkuvuutta, opintojen keskeyttämisriskiä ja palveluihin kiinnittymistä konkreettisten vaikutusketjujen kautta. Nuorisoala ry katsoo, että näiden muutosten huomioiminen on välttämätöntä, jotta esitys edistää nuorten hyvinvointia ja osallisuutta eikä heikennä jo valmiiksi haavoittuvassa asemassa olevien nuorten tilannetta.

Kuntoutuslakiin ehdotetut muutokset

Aiemmin 16 vuotta täyttäneet ja nykyään 18 vuotta täyttäneet alle 20-vuotiaat voivat saada erillistä nuoren kuntoutusrahaa, jonka rinnalle tehdään henkilökohtainen opiskelu- ja kuntoutumissuunnitelma. Kuntoutusrahan maksu voi jatkua myös yli 20-vuotiaana, mikäli kuntoutus on vielä kesken. Valtaosalla etuudensaajista on jokin mielenterveyden tai käyttäytymisen häiriöiden ryhmään kuuluva diagnoosi. Vuonna 2024 nuoren kuntoutusrahan saajia oli 14 900 henkilöä ja ennen alaikärajan nostoa alaikäisiä etuuden saajia oli lähes 10 000.

Nuoren kuntoutusraha on toiminut joustavana ja matalan kynnyksen etuutena tilanteissa, joissa muut etuusmuodot eivät vastaa nuoren todellista tilannetta. Sen turvin kriittisessä elämän nivelvaiheessa voidaan myös ehkäistä koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle jäämistä ja syrjäytymistä. Toisin kuin ammatillisessa kuntoutuksessa, nuorten kohdalla kuntoutus ei aina ole yksiselitteisesti työelämään tähtäävää. Siihen voi kytkeytyä myös esimerkiksi opintoihin liittyvät siirtymät, arjen toimintakyvyn vahvistaminen ja elämänhallinnan tukeminen. Osalla tämä tarkoittaa käytännössä esimerkiksi osallistumista nuorisotakuuta toteuttavaan nuorten työpajatoimintaan tai korkeakouluopintoihin tähtäävien polkuopintojen suorittamista.

Kuluvalla hallituskaudella tehdyt muutokset kuntoutusetuuksiin ovat johtaneet nuoriin liittyneiden positiivisten erityiskohtelun elementtien poistumiseen. Tämän johdosta nuoren kuntoutusrahan ja ammatillisen kuntoutuksen kohderyhmät ovat muodostuneet lähes päällekkäisiksi. Tämän vuoksi nyt esitetäänkin nuoren kuntoutusrahan lakkauttamista. Jatkossa nuorille ei siis tehtäisi myöskään enää opiskelu- ja kuntoutussuunnitelmia.

Esityksen seurauksena osa nuorista jäisi täysin ilman kuntoutusetuuksia ja tällöin kannusteet osallistua esimerkiksi heidän toimintakykyä edistävään työpajatoimintaan heikkenisi huomattavasti. Luonnoksessa tunnistetaan kohderyhmiä, jotka ovat oikeutettuja nuoren kuntoutusrahan, mutta eivät ammatilliseen kuntoutukseen. Tällaisia ryhmiä ovat ne nuoret, jotka eivät täytä ammatillisen kuntoutuksen korkeampaa työelämätaavoitetta ja ne nuoret, jotka saavat nuoren kuntoutusrahaa muun kuntoutuksen kuin koulutuksen (esimerkiksi nuorten työpajatoiminta) ajalta. Ammatillisen kuntoutuksen työelämätaavoite on olennainen lisätulo, nuoren kuntoutusrahassa taas se, että nuori pystyy työllään hankkimaan ainakin joitain toimeentulon kannalta merkityksellisiä lisätuloja mahdollisen eläkkeen lisäksi.

Ainuttakaan nuorta ei tule syrjäyttää toimeentulotuelle tai työkyvyttömyyseläkkeelle, jos heillä on halua kuntoutua ja ansaita sen avulla edes pieniä lisätuloja. Tämä on paitsi tärkeä arvovalinta ja nuorten hyvinvointia sekä elämän merkityksellisyyttä vahvistava asia, myös nuorten perustuslaillisten oikeuksien kannalta kriittistä. Nuoren kuntoutusrahan tarkoituksena on ollut ehkäistä nuorten työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä tilanteissa, joissa ammatillisen kuntoutumisen edellytyksiä ei olla riittävällä varmuudella pystytty arvioimaan. Sen sijaan tämä esitys heikentää huomattavassa syrjäytymisriskissä olevien nuorten tukea ja sysää heidät etuus- ja palvelujärjestelmän väliinputoajiksi. Esityksellä ei myöskään arvioida olevan erityisiä säästöjä, sillä nuoret ohjautuisivat vain muille etuuksille.

Asiavirheen korjaamista koskevien säännösten muuttaminen sekä sairausvakuutuslakiin ehdotetut uudet säännökset

-

Työttömyysetuuden sovittelua koskevan säännöksen muuttaminen

-

Nevanpää Annika
Nuorisoala ry